

PhD értekezés tézisei

Dr. Árva Zsuzsanna

Fejezetek a közigazgatási büntetőbíráskodás elméletörténete köréből

Miskolc, 2007.

I. KUTATÁSI FELADAT

Az értekezés egy sajátos, szerteágazó jellegű tárgykör elméletének feldolgozását tűzte ki célul, amelynek már az összefoglaló megnevezése is jelentős nehézségekbe ütközik. Míg ugyanis a 20. század közepéig a pozitív jog alapján a kihágási jog szabályozta a kisebb súlyú cselekményeket, addig az 1953-ban és 1955-ben történt változások után a szabálysértési jog. A két fogalom azonban éppen az elméleti különbségekre tekintettel, nem fedi egymást, ezért egy jogtörténeti munkában sem a kihágási, sem a szabálysértési jog megnevezés nem szerepelhet a tárgykör átfogó elnevezéseként, hiszen ez szükségszerűen időben is jelentősen behatárolná a vizsgált területet.

Jelen tanulmány viszont éppen arra tesz kísérletet, hogy az ún. kisebb súlyú cselekményeket szabályozó jogterület elméletitörténetét annak kezdeteitől fogva feldolgozza. Ennek megfelelően a tárgykör az 1980-as években elterjedt „közigazgatási büntetőbíráskodás” fogalommal írható le a leginkább, amely egy olyan szintetizáló kifejezés, amelyet éppen a fenti terminológiai nehézségek áthidalására hozott létre a jogtudomány.

A közigazgatási büntetőbíráskodás tárgykörét több aspektusból lehet vizsgálni. Az egyik a gyakorlat, míg elméleti szempontból az egyes jogszabályok keletkezéstörténete, a fórumrendszer, illetve az elmélet változása jelentheti a kiindulópontot. Bár ezen kérdések egyike sem függetleníthető teljesen a többitől, magam az utóbbi szempontot választottam, hiszen úgy vélem, ez utóbbi az, amely a más kérdésekre adott válaszokat alapjaiban determinálja.

A közigazgatási büntetőbíráskodás, illetve a közigazgatási büntetőjog kérdéskörét már többen is vizsgálták, azonban ezen munkák egy számottevő része a jogszabályváltozásokhoz kapcsolódó éppen aktuális kérdésekkel foglalkozik. A 19. század végétől kezdődően az új jogterület megalapozása érdekében születtek jelentős tanulmányok, ám a hazai irodalomban elméleti szinten áttekintő jellegű mű csupán Angyal Pál értekezése, illetve Tusnádi Élthes Gyula monográfiája volt, amely utóbbi azonban hasonló részletességgel foglalkozott más, főként szervezeti, illetve eljárási

kérdésekkel. Már Élthes is rámutatott, hogy míg a kihágások hazai irodalma igen szűkös^[1]; ugyanakkor a közigazgatási büntetőjog irodalma ebben az időszakban – ha nem is

Magyarországon, de főként a német területen - szerteágazó volt.^[2] Nem szabad azonban elfeledkeznünk arról, hogy a közigazgatási büntetőjog nem azonos a kihágási joggal. A közigazgatási büntetőjog mind a mai napig kizárólag elméleti kategória, amely voltaképpen a kihágási jog egy részét és más cselekményeket fogja át, bár kétségtelenül a kérdések egymástól teljesen elvonatkoztatva történő tárgyalása aligha lehetséges.

A 20. század közepétől a hangsúlyok főként a közigazgatási, illetve államigazgatási szankciók átfogó tanulmányozása körébe helyeződtek át, így Szatmári Lajos 1961-es, illetve Nagy Marianna 2000-es értekezése szintén ezeket elemezte igen alaposan, amely értekezésekben azonban szükségszerűen nem kaphatott főszerepet a kihágási, illetve szabálysértési jog, hiszen ez mint a közigazgatási szankciók egyik lényeges típusa jelent meg.

A később született tanulmányok nagy része a terület egy-egy kérdését tárgyalja elméleti, illetve gyakorlati szempontból. Így az 1970-es években Bittó Márta, illetve szintén ezen időszaktól a mai napig Máthé Gábor igen sok vonatkozást akár jogtörténeti, akár elméleti szempontból körbejárt; az elmélettörténet kezdetektől történő összefoglalására voltaképpen mind a mai napig nem került sor.

Az utóbbi időszakban több olyan változás ment végbe, amely ezt a területet sem hagyta érintetlenül. Az egyik ilyen tendencia az állam szabályozó jellegéből fakadóan a közigazgatás szerepvállalásának növekedése, és az igazgatási szabályok megszegésének szabálysértések általi szankcionálása, míg a másik, a dekriminalizáció ezzel szorosan összefüggésben áll, hiszen a szabálysértési felelősség mindmáig a büntetőjog külső elterelésének eszköze is.

Ezen változások egyfelől jól jelzik a jogterület mind a mai napig létező kettős jellegét, másfelől ismét előtérbe tolnak olyan emberi jogokat érintő kérdéseket, mint a lehet-e szabadságelvonó intézkedést alkalmazni a kisebb súlyú cselekmények elkövetőivel szemben, akkor, amikor a kisebb súly eleve egy enyhébb szankciórendszert predesztinál, és akkor, amikor a szabadságelvonó szankciók alkalmazása jellegzetesen és hagyományosan a büntetőjog körébe tartozik. Ezen ellentmondásosság mellett azonban felvethetők más alkotmányos jogokat érintő problémák, amelyek mind a már az említett elmélet kérdéskörébe tartoztak, és amelyek a jogirodalomban időről időre felmerülnek ugyan, ám ezekre megnyugtató választ nem találunk, és talán az említett sajátosságokból eredően nem is találhatunk, ám feltétlenül szükséges ezen nehézségek összefoglaló, korszakokat átívelő tárgyalása.

Kutatási feladatként a fentiekre tekintettel azt tűztem magam elé, hogy a közigazgatási büntetőbíráskodás elmélettörténetét mutatom be, amelynek során kitérek a büntetőjogi koodifikációktól, és a kihágásoknak mint olyanoknak ezen név alatti megjelentésétől kezdve történő elméleti szempontú elemzésére, amelyet a jelenlegi szabályozás hatályba lépéséig követek végig. Az elméleti alapkérdések között olyan alkotmányos kérdéseket vizsgálok, mint a hatalmi ágak elválasztása, az igazságszolgáltatás bírói monopólium, a nullum crimen et nulla poena sine lege vagy a nulla poena sine iudicio alaptételek. Bár tisztában vagyok vele, hogy a közigazgatási büntetőbíráskodás más alkotmányos tételekkel is összefüggésbe hozható, valamennyi ilyen kapcsolódási pont felleltározására nem vállalkozhattam. A történeti szempontú tárgyalás végeredményeként arra azonban kísérletet teszek, hogy a jelenlegi magyar rendszerre nézve

következtetéseket vonjak le, és megfogalmazzak egyes de lege ferenda javaslatokat. Az alapkérdéseket tekintve dolgozatomban ugyan magam is többnyire megrekedtem a kérdésfeltevések szintjén, amelyet remélem bírálóim nem rónak terhemre, hiszen a „Janus-arcú”^[3] -ság kapcsán egy olyan kérdésre kellett volna választ találnom, amelyre a jogászság már évszázadok óta nem lelt megoldást.

A dolgozat terjedelmi korlátaira figyelemmel nem vállalkozhattam az egyes rendszerek hatályosulásának, illetve a joggyakorlat beható vizsgálatára sem, mint ahogyan a nemzetközi kitekintés kapcsán is csupán a fogalmi dogmatikát kidolgozó és hazánkra jelentős hatással bíró német jogtudomány, és kisebb részben a francia rendszert mutattam be. Szintén nem tértem ki az Európai Unió, valamint a hatályos rendszer részletes elemzésére sem, mivel ez egy jogtörténeti munka kereteit jóval meghaladta volna, ám a de lege ferenda javaslatok megfogalmazásához szükséges mértékben egyes szempontokat mégis tárgyaltam. Mivel a dolgozat kizárólag a kihágások, illetve a szabálysértések elméletétörténetét dolgozza fel, ezért a más közigazgatási szankciókkal való kapcsolódási pontokat sem tártam fel, hiszen ehhez a közigazgatási szankciók egészét is vizsgálnom kellett volna, amely Nagy Marianna 2000-es értekezésére tekintettel egyfelől szükségtelen, másfelől ez már egy más témát jelentett volna. Ez alól egyetlen helyen tettem kivételt: a 19. századi kihágás - áthágás problematikánál, amely esetben a fogalmi elhatárolás nehézségei indítottak arra, hogy a két jogintézmény összefolyására rámutassak.

Az értekezés három nagy egységre tagozódik a jogintézmény belső jogi fejlődését követve. Az első a történeti alkotmány időszaka, ugyanis az 1949-es alkotmány elfogadása olyan jelentős elveket tett megkerülhetetlenné, amely megoldhatatlan válságot idézett elő a kihágási jogban, így rövid idővel ezután annak megszüntetéséhez vezetett. A második szakasz az írott alkotmány megszületése utáni változásokkal teli időszakot fogja át, amelynek végpontja az ekkorra már igen szétaprózódott jogi szabályozást mutató szabálysértési jog kodifikációja. Az egységes szabálysértési kódex megalkotása különösen nagy jelentőséggel bír, mivel a kihágásokat felváltó intézménynek, mint a korszakban az államigazgatási jogba tartozó jogi struktúrának, és ezzel együtt a dogmatikának a megszilárdításával is járt. Ezáltal hazánkban - több európai országhoz hasonlóan – meggyökeresedett a jogterület ellentmondásokkal terhelt egysége, áttéve a hangsúlyokat a közigazgatási jog terebélyesítésére. A harmadik rész már ezen a kódexek rangjára emelt jogterület további változásait követi végig napjainkig.

II. A KUTATÁS MÓDSZERE

A dolgozat a cím által is deklaráltnak kiemelten a téma elméletének történeti szempontú áttekintését vállalja, és csak az ezzel összefüggő más jellegű, fórumrendszerbeli vagy anyagi jogi

kérdéseket elemzi, így főként az elméleti, jogtörténeti irodalomra támaszkodhatott.

Az említett alapelvek mint az értekezés csomópontjai már a 19. század irodalma alapján kitűzhetők és napjainkig végigkövetetők voltak. E vonatkozásban a téma feldolgozásához a forrásmunkák között nem csupán a szoros értelemben vett közigazgatási büntetőbíráskodás irodalmát vettem alapul, hanem megvizsgáltam a kérdéssel foglalkozó, illetve azzal összefüggésbe hozható alkotmányjogi, büntetőjogi és közigazgatási jogi munkákat is.

A történeti alkotmány időszakát tekintve feldolgoztam a korszak közjogi irodalmát, másrészt az említett elvek alaposabb kifejtéséhez és értelmezéséhez segítségül hívtam a kortárs alkotmány- és közjogtörténeti irodalmat is. A kérdés tárgyalásához a közigazgatás történetét formáló alapműveket dolgoztam fel, mint Concha Győző, Tomcsányi Móric, Márffy Ede, Kmetty Károly, Magyary Zoltán monográfiái, amely mellett kifejezetten a rendészettel foglalkozó Tóth József vagy Tusnádi Élthes Gyula és más szerzők munkáit vettem figyelembe. Figyelemmel arra, hogy a bűncselekmények trichotomikus megosztása következtében a kihágások a büntetőjog részei voltak, a tárgykör tárgyalásához büntetőjogi tankönyveket, értekezéseket is hasznosítottam, ám értelemszerűen csak azokat, amelyek ténylegesen foglalkoztak a kihágásokkal, így több más szerző mellett elsősorban Pauler Tivadar, valamint Csemegi Károly, Werner Rezső, Schnierer Aladár vagy Angyal Pál munkáit hívtam fel.

A közigazgatási büntetőbíráskodás mellett a közigazgatási büntetőjog irodalma is szükségszerűen tárgyalandó volt, hiszen sok esetben a szerzők az előbbire kerestek és az utóbbira találtak választ. Ennek kapcsán pedig nem csupán Angyal Pál, illetve Goldschmidt 1902-es monográfiáját vettem alapul, hanem igyekeztem figyelemmel lenni arra, hogy például Goldschmidt későbbi alkotásai, gyakorlati munkája nyomán részben maga az elmélet is továbbfejlődött. A fogalmi elhatárolás szempontjából, ha megoldást nem is jelentett, de egyes problémákra felhívta a figyelmet az Internationale Kriminalistische Vereinigung tárgyalási anyaga is.

A korabeli jogi folyóiratokban, így a Magyar Közigazgatás vagy a Jogtudományi Közlöny hasábjain megjelent cikkek elsősorban a közigazgatási szempontú tárgyaláshoz nyújtottak segítséget. Így a közigazgatási büntetőbíráskodással foglalkozó szerzők által eleddig nem felhívott írásokból kitűnik, hogy az elterelési és visszaterelési elméletek csírái már ekkor felfedezhetők voltak, mint ahogyan a fórumrendszer alapvető kiinduló pontjai is, így a bírói elbírálás, illetve a közigazgatási szervek által gyakorolt quasi bíráskodás vagy ezzel összefüggésben a garanciális szempontok felvetése, de említhető akár a pénzbírság és pénzbüntetés elhatárolásának kérdése is.

Az 1949 utáni időszakban a hatályos írott alkotmány mellett kimunkált alapelvek többnyire a közigazgatási büntetőjog kortárs elméleti irodalmában is visszaköszöntenek, gondolva itt Király Tibor, Szatmári Lajos vagy a későbbiekben Rácz Attila, Máthé Gábor, Papp László, Bittó Márta

és Nagy Marianna, illetve más szerzők cikkeire, értekezéseire. Az említett szerzők mellett, azonban a tárgykör bárkit érintő jellegéből fakadóan mintegy kitekintő jelleggel olyan szerzők tollából is születtek írások, akiknek nem ez a fő kutatási területe.

Valamely jogintézmény fejlődésére az Alkotmánybíróság gyakorlata mindenkor jelentős hatással bír az egyes határozatok előkészítése során végzett részletes, hazai és nemzetközi rendszereket feldolgozó összehasonlító kutatásokból eredően. A hazai alkotmányos testület létrejöttétől kezdve ugyan nem sok, ám annál jelentősebb döntésben foglalkozott a szabálysértésekkel, amelyek esetében külön kiemelhető a nagy vitákat kiváltó 63/1997. (XII. 12.) határozat és az ahhoz fűzött párhuzamos indokolások.

A külföldi források közül kiemelten a német forrásokra támaszkodtam, mivel a közigazgatási büntetőjog elméleti irodalma hagyományosan a német jogtudományhoz köthető, és az ebben kidolgozott fogalmi dogmatika az értekezést alapjaiban hatja át, és emellett a hazai kódex fő vonalaiban kimondottan a német szabálysértési jogra épül. E körben kiemelhető a már említett Goldschmidt, valamint más büntetőjogi szerzők, mint Hippel tanulmánya vagy később Mattes, illetve Jescheck monográfiái, illetve az OWiG időszakából a méltán híres és több kiadást megélt, többször átdolgozott Göhler-féle kommentár. Ezen utóbbiak különös jelentőséggel bírnak, hiszen a joggyakorlat és a jogelmélet között teremtenek összhangot.

Külön problémát jelentett a retrospektív munkák feldolgozása az értekezésben, hiszen az elméleti jellegű munkák bár változó mélységben, de foglalkoztak a korábbi időszakokkal is. Ezek elhelyezése azért lehetett kérdéses, mivel mindenkor szorosan kapcsolódtak az adott korszakhoz, mintegy annak fényében értelmezték a megelőző időszakot, ám témájukban kétségtelenül ez utóbbira is vonatkoztak. Mivel a dolgozat az elméletek kritikai elemzését jelentette, így többnyire jeleztem az utókor álláspontját az egyes doktrínáknál.

III. KUTATÁSI EREDMÉNYEK

1. A közigazgatási büntetőbíráskodás alapfogalmainak tisztázása

A **közigazgatási büntetőbíráskodás** egy olyan jogtudományi műkifejezés, illetve gyűjtőfogalom, amely egyszerre fogja át a kihágások, illetve a szabálysértések anyagi és eljárási kérdéseit, ezen cselekmények - akár bírósági, akár közigazgatási - elbírálásával kapcsolatos problémáit^[4], és amely kifejezetten is annak a nehézségnek a feloldására született, hogy a jogterület egyetlen terminus technikussal nem igazán írható le. Hiszen míg 1955-ig kihágási jogról, addig 1953-tól, illetve 1955-től már szabálysértési jogról beszélhetünk, amely azonban egymással mégsem szabadon behelyettesíthető, mivel a kihágások a büntető anyagi, a szabálysértések pedig ha nem is közigazgatási jog, de legalábbis semmiképpen nem büntetőjog részei voltak.

A tématerület irodalma nagyrészt egyben a **közigazgatási büntetőjog** irodalma is, amely szintén egy elméleti fogalom azzal a lényeges különbséggel, hogy míg a közigazgatási büntetőbíráskodás tárgyköre a témát szabályozó jogi normákkal leírható, addig a közigazgatási büntetőjog egy speciális, tudományosan meghatározott szempontok alapján körülhatárolt normacsoport, amely a valóságban ilyen formában nem is létezik. Maga a fogalom hagyományosan James Goldschmidt nevéhez kötődik, bár a hazai irodalomban Máthé Gábor, Bittó Márta vagy Nagy Marianna tanulmányaiban is megtalálhatjuk azt. Az eredeti megfogalmazás az igazságügyi és a közigazgatási büntetőjog elválasztásán alapul, amely szerint az utóbbi „azoknak a szabályoknak az összessége, amelyek alapján a köz- vagy államjólét megteremtésére hivatott államigazgatás a közigazgatási rendszabály áthágására mint tényálladéokra, államjogi felhatalmazás keretében és jogtétel formájában közigazgatási következményként büntetést szab”^[5]. A későbbiekben a közigazgatási büntetőjog tárgyi és processzuális értelmét különböztették meg, amely szerint tárgyi értelemben azon szabályok tartoznak ide, amelyet a közigazgatás alkotott törvényi felhatalmazás alapján valamely cselekmény büntetendővé nyilvánítása, és büntetéssel sújtása érdekében, míg processzuális értelemben a közigazgatási szervek által gyakorolható büntető szabályok jogalkalmazásával azonos.

A fenti fogalmak alapján nem kevés problémát okozott az elmélet számára a kihágási, illetve a szabálysértési jogban megtalálni a közigazgatási büntetőjog egységes tartalmát akkor, amikor annak tárgyi, processzuális és absztrakt elmélet értelme eltér egymástól. A Kbt. felhatalmazása alapján a rendeletekben is lehetett kihágást megállapítani, amely a tárgyi értelemben feleltethető meg, míg a processzuális értelemben a Btk. 41. §-ának köszönhetően ettől különbözött. Az absztrakt - és megjegyzem eredeti goldschmidti - értelemben ugyanakkor a Nagy Marianna által használt definíció feleltethető meg, amely a Kbt.-n belül megkülönböztet ún. „kisbűncselekményeket”, illetve „közigazgatási kihágásokat”, amelyek közül az utóbbit a Kbt.-n kívül álló kihágásokkal együtt a közigazgatási büntetőjogként azonosítja. Ezen máig ható szerzők fogalommeghatározása mellett azonban más kísérletek is történetek, így például az egyes kisebb súlyú cselekmények, a rendőri, a jövedéki és más kriminális kihágások elhatárolására.

2. A kihágások szabályozásának rendszere a kezdetektől a Kbtk-ig

A kihágási jog létének teljes időtartamára megfogalmazhatjuk, hogy a trichotomikus rendszernek köszönhetően a kihágások a büntetőjogba tartoztak az anyagi jog szintjén. Ez az alaptétel azonban nem csupán a tételes jogi kodifikáció után, hanem főszabályszerűen azt megelőzően is helytállónak bizonyult.

A büntetőjogi kodifikációs kísérletekkel, illetve a kodifikáció előtti korszak szabályozási rendszerével összefüggésben szinte csak a dogmatikai nehézségeket emelhetjük ki, amely jórészt az egységes tételes jogi szabályozás hiányának köszönhető. Míg ugyanis Élthes Gyula az ún. kisebb hatalmaskodásokat kihágásnak tekintette, addig Király Tibor a korszak bűncselekményeinek részletes vizsgálata alapján arra a következtetésre jutott, hogy a 19. század előtt ha kihágások nem is léteztek, de ún. kisebb súlyú cselekmények igen, amelyek szabályozása viszont eltért a más cselekményektől.

A kisebb súlyú cselekmények egy meghatározott csoportját elsőként a **mezei rendőrségről** szóló 1840 évi IX. tc. foglalta össze. Ezen jogszabály jelentősége egyfelől magában a szabályozási igényben keresendő, amely meglehetősen tartósnak bizonyult, ugyanakkor az ekkor használt terminológia egyes pontokon jelentősen eltért a későbbi értelemtől. Az **1843-as javaslat dichotomikus** rendszert valósított volna meg, amelyben a büntettek mellett kihágásokat hoztak volna létre. Mindez azonban megtévesztő lehet akkor, amikor már Máthé Gábor arra figyelmeztet, hogy a későbbi trichotomikus rendszerben ezen cselekmények többségét vétségként szabályozták volna.

A **Csemegi kódex**, illetve az azzal szorosan összefonódó **Kbtk.** több szempontból is mérföldkövet jelentett. Az egyik legnyilvánvalóbb hatás maga a kodifikáció, amely meghatározta a kihágások egészének büntetőjoghoz tartozását. Ezt a képet színesítette, hogy a kihágások két meghatározó részből tevődtek össze: a kriminális jellegű és a rendőri kihágásokból, amely vegyes jellegnek köszönhetően már a törvény-előkészítés során az igazságügyi bizottságban törölték a rendőri jelzőt a kódex nevéből. Mindezek ellenére, valamennyi kihágás esetében érvényesült, hogy a Btk. általános része mutatis mutandis alkalmazandó volt a kihágásokra, amely megoldás máig érezteti hatását.

A kodifikáció **dogmatikai értelemben letisztulást** hozott, akár a bűnösség jellege, akár a szankció neve, akár a kihágás és az áthágás elhatárolása tekintetében, amely azonban a közigazgatási szankciók kimunkálatlansága következtében sok problémát okozott. Szintén a Kbtk-hoz köthető a közigazgatási büntetőjogon belül létező széttagolt fórumrendszer, amely szerint egyes ügycsoportokban közigazgatási szerv, míg más esetekben bíróság jár el. A

kihágások jellege és az eljárás típusa között azonban sajnálatos módon már ekkor sem érvényesült egy konzekvens rendszer.

3. A kihágások elmélete – a közigazgatási büntetőjog elméleti megalapozása

A büntetőjog belső differenciáltsága, illetve a kihágások önálló jogintézményként történő kezelése arra indította a kutatókat, hogy igyekezzenek a különbségek mennyiségi vagy minőségi jellegét meghatározni, és amennyiben ez utóbbi mellett teszik le a voksukat, akkor egy olyan ismérvet találni, amely elméletileg is megalapozza a különtartást. Abból azonban, hogy ezeket általában mégsem a kihágások elméletének nevezhetjük, az is következik, hogy a létező jogszabályok megalapozása helyett többnyire a kihágások egyetemes karakterét vélték megtalálni, amely azonban a pozitív jognak szinte egyáltalán nem volt megfeleltethető. Így bár célként általában a kihágások elméleti megalapozását tűzték, a végtermék a közigazgatási büntetőjog elmélete volt. E körben már Angyal Pál 1931-ben készült tanulmánya is feldolgozta az addig született teóriákat, közte a cselekmény tárgyán, hatásán alapuló elméletet, a jogellenesség és engedetlenség, a védelmi normák, célok, illetve eszközök, valamint az elkövetők különbségén alapuló elméletet, amelyekkel kapcsolatban maga Angyal és a kortárs szakirodalom is éles kritikákat fogalmazott meg.

Goldschmidt rendszere az igazságügyi és közigazgatási büntetőjog koncepció megkülönböztetésén alapul, amely végeredményben az államot ért kár jellegéből – *damnum emergens*, illetve *lucrum cessans* – határozza meg a kettő közötti különbséget. Az érdeksérelmen alapuló elhatárolás és Goldschmidt monográfiája, ugyan a mai napig hatást gyakorol a jogtudományra, azonban osztatlan sikert mégsem aratott, hiszen Hippel büntetőjogi tankönyvében külön fejezetben fejtette ki bírálatát.

Az elméletekkel összefüggésben a Nemzetközi Kriminálisztikai Társaság konferenciáin elhangzottak szintén jól tükrözik azt a terminológia és dogmatikai zavart, amely a végigkísérte a kihágási jogot. A konferenciák résztvevői több éven keresztül sikertelenül próbálták meghatározni a kihágás, illetve a rendőri kihágás fogalmát, amely predestinálta a büntetőjogtól való különbség mennyiségi vagy minőségi jellege azonosításának kudarcát is.

4. A kihágások a büntetőjog tükrében

A kihágások legbiztosabb büntetőjogi kötődését a már említett tételes jogi rendelkezések adják. A hazai büntetőjogi irodalom viszont részint az elkülönült szabályozásnak is köszönhetően, jellemzően csupán érintőlegesen foglalkozott a témával, a legnagyobb érdeklődés érhetően a

kodifikáció időszakában volt, amelynek során egyfelől dönteni kellett a bűncselekmények osztályozásáról és a trichotomikus rendszerrel összefüggésben a kihágások szabályozásának módjáról. A kodifikációs munkálatok előtt, illetve annak során az abban tevékenykedő szerzők mint Pauler Tivadar vagy Csemegi Károly felfogása emelhető ki, akik az ún. tágabb értelemben vett büntetőjoghoz kapcsolják a kihágásokat.

A későbbi szerzők mint Werner Rezső, Schnierer Aladár vagy Körösi Sándor szintén a bűncselekmény fogalmával összefüggésben mutatnak rá az elhatárolás szükségességére, akik közül az utóbbi magát a felosztást hasznosnak, ám lehetetlennek véli. Angyal Pál mint büntetőjogász saját elmélete a korszakban a magyar jogirodalom szinte egyetlen önálló elmélete. Bár a rendszer sok tekintetben Goldschmidtra támaszkodik, mégis részben önálló, amellyel kapcsolatban kritikaiként fogalmazható meg sok más mellett az is, hogy nem a kihágások, hanem a közigazgatási büntetőjog elmélete, amelynek több vonatkozása a pozitív jog alapján tarthatatlan.

5. Kihágások a közigazgatási jog tükrében

A kriminális kihágások mellett elkülönülten létező ún. rendőri kihágások jellegükből fakadóan erősen kötődtek a közigazgatási joghoz, ezért a közigazgatási jognak szintén a tárgykörét képezték. A szakirodalom (Adolf Merkl, Tóth József, vagy Máthé Gábor) pedig éppen ezeket tekintette a voltaképpen közigazgatási büntetőjognak. Az összekötő elemet e vonatkozásban a rendészet jelentette, amely ebben az időszakban nagyrészt a közigazgatással egyezett meg. Emellett egyes közigazgatási szakírók, mint a már említett Merkl vagy Márffy Ede szintén kísérletet tettek azon szempontot meghatározására is, amely alapján a kihágások más súlyosabb bűncselekmény-kategóriáktól elhatárolhatók. A rendészettel összefüggésben a diszkrecionalitás a korszakban eltérő értelmet és a kihágások kapcsán különös jelentőséget nyert, hiszen a büntető jogalkotás és jogalkalmazás Szontagh által is bírált együttes gyakorlásához vezetett.

A rendőri kihágások esetében izgalmas kérdés a **kihágások és az áthágások** elméleti különválasztása. A kihágások a korszak általános közigazgatási szankcióiként funkcionáltak, többnyire az áthágásokkal együtt. Az a sokat emlegetett tétel, amely szerint áthágás pénzbírsággal, kihágás pedig pénzbüntetéssel büntethető nem érvényesült azonban töretlenül, ugyanakkor a kihágások között szintén szép számmal találhatók voltak ún. valódi igazgatásellenességek. Azt is kevesen hangsúlyozzák, hogy a Kbt. arra is lehetőséget adott, hogy kihágási büntetéssel szervezetet (Kbt. 114. §) sújtsanak. A korszakban próbálkoztak olyan támpontokkal, mint a büntetés funkciója, amely azonban szintén nem jutott érvényre következetesen. A korabeli jogirodalom a kettő kombinálására is lehetőséget látott eltérő funkció esetén, amely azonban meglehetősen problémás, hiszen a büntetés általános funkciójába ütközik.

Éppen az előbbiek miatt érte számos kritika már a korszakban a büntetési rendszert. A századforduló után egyre többen megkérdőjelezték magának a quasi bíráskodásnak fenntartását, hiszen pusztán célszerűségi okok miatt bíráskodtak büntetőügyekben közigazgatási szervek. Más oldalról viszont olyan elveket is igyekeztek kivetíteni a közigazgatásra, mint a bírói függetlenség követelménye. Mindezek a jogállami jellegű kérdések vezettek el már ekkor az elterelési és a visszatérési elméletek érvrendszerének kifejlődéséhez, amelynek keretében vizsgálták például, hogy milyen lehetőségeket lehetne találni arra, hogy mindig, illetve legalább jogorvoslati szinten mindig, bírói fórum járjon el, illetve, hogy ez a bírói fórum közigazgatási bíróság vagy büntetőbíróság legyen-e.

6. A kihágások eliminálása és a szabálysértés mint új intézmény létrehozása

1949-ben az írott alkotmány kialakulása után mind az államszervezetben, mind a büntetőjogban jelentős változások zajlottak le és olyan elvek kerültek előtérbe, illetve váltak figyelmen kívül hagyhatatlanná, mint az igazságszolgáltatás bírói monopólium. Az előbbiek között a tanácsrendszer létrejött, míg az utóbbiak között a Bt., illetve az új büntető perrendtartás említhető.

A kihágások fenntartása egyfelől alkotmányjogi szempontból vált kezelhetetlenné, másfelől a problémákat fokozta, hogy a korszakban elkövetett számos kihágás jelentősen megnövelte a büntetőjogi statisztikákat, amely szintén nemkívánatossá tette az ekkor már burzsoának minősített intézményt.

A helyzet kezelésére az 1953. évi 16. sz. tvr-rel létrehozták a szabálysértéseket, amely ugyan a problémák nagy részét megoldotta, azonban a kihágások és a szabálysértések párhuzamos fenntartására nem volt szükség, ezért a helyzet tisztázása és egy jelentős dekriminalizáció végrehajtása érdekében 1955-ben eltörölték a kihágásokat.

7. A szabálysértések dogmatikája a létrehozás utáni időszakban

A kihágás mint büntető anyagi intézmény megszüntetése és a tényállások tekintetében már ekkor igen jelentős átfedéseket mutató, ám nem büntetőjogi szabálysértés létrehozása **dogmatikailag látszólag tiszta helyzetet** eredményezett. A korszakban a szabálysértések államigazgatási jellege úgymond nem volt kérdéses, ezért elméleti problémákkal az ekkor készült tanulmányokban szinte elvétve találkozhatunk. A kivételek közé tartoznak Király Tibor írásai, amelyek elismerték a kihágások és szabálysértések szabályozási tárgyköre közötti átfedéseket, illetve azt, hogy a

szabálysértések társadalomra veszélyes cselekmények, amelyek között kriminális jellegű cselekmények is találhatók. A kor büntetőjogászai, mint Kádár Miklós szintén hasonló véleményen voltak a társadalomra veszélyesség megítélése kapcsán.

A legjelentősebb monográfiát ekkor Szatmári Lajos készítette a bírság mint „új” államigazgatási szankció dogmatikáját feldolgozva. Az elzárási büntetés visszaszivárgásával egyre kevésbé volt védhető a szabálysértések kizárólagosan államigazgatási jellege, amely helyzet az ekkor lezajló dekriminalizációval egyre problémásabbá vált. A szakírók, így Király vagy Szatmári éppen ezért akként foglaltak állást, hogy a dogmatikai egység fenntartása érdekében kívánatos lenne ezen cselekményeket megtisztítani a kriminális magatartásoktól, amelynek azonban a gyakorlati szükségszerűségek miatt nem volt realitása.

A korszakban az elméleti kérdések az 1968-as törvény kodifikációs előmunkálataival kerültek ismét előtérbe. Ennek során vizsgálták a szabálysértés materiális fogalmát, a szabályozási tárgykört, a társadalomra veszélyességet, a vétkesség fokát, a büntetési rendszert, valamint más, fórumrendszerbeli és eljárási problémákat.

8. A szabálysértések büntetőjogi kapcsolatának ismételt fel/elismerése 1968 után

Bár az 1968. évi kódex után nem volt többé kétséges, hogy a szabálysértés elszakadt a büntetőjogtól - a jogszabályok szintjén, egyes tendenciák dogmatikailag mégis ellentétes irányba mutattak. Az első ezek közül a **büntetőjogon belül lezajló differencializáció**, amely áttételesen hatott a szabálysértési jogra. Azáltal ugyanis, hogy a büntetőjogon belül ismét megjelentek a büntettek mellett a vétségek, egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a szabálysértési jog a büntetőjog egyfajta külső elterelésének is tekinthető. Ezt az álláspontot Szabóné Nagy Teréz képviselte. Ezzel szoros összefüggésben állt a Bittó Márta, illetve a Papp László által képviselt nézetrendszer. Főként az ismételt dekriminalizációs hullámok hatására leplezhetetlenné vált, hogy a szabálysértés nem tisztán államigazgatási intézmény, amelyen belül nemcsak - mintegy a főszabályt erősítő – kivételképpen léteznek egyes kriminális cselekmények, hanem a szabálysértéseknek egy számottevő része kriminális cselekmény, és maga a jogterület legalább kettős jellegű, de semmiképpen nem egységes.

A korszak külföldi elméleteit bemutató részből kitűnik, hogy több helyen hasonló folyamatok zajlottak le. A német rendszerben lezajló változások ellenére, továbbra sem tagadták a jogintézmény büntetőjogi kötődését, sőt Mattes éppen ezt a rokonságot hangsúlyozta ki, ahogyan Jescheck tankönyve is.

9. A reformok szükségessége

Már az 1980-as években nyilvánvalóvá vált egy új kódex megalkotásának szükségessége. A törvény-előkészítési munkálatok során bontakozott ki az **elterelési és a visszaterelési koncepció** máig érvényes érvrendszere, amely a közigazgatási büntetőjog különválasztását, és ezáltal a dogmatikai kérdések megoldását kereste, rámutatva az ún. úszóhatáros cselekmények miatt az elkülönítés lehetetlenségére, valamint a bírósági szervezetrendszer ellehetetlenítő megterhelésére, ekként mintegy a jogterület status quo-ja fenntartásának szükségességére.

A rendszerváltás utáni időszakból a hatályos kódex előzményeként két nagyhatású esemény emelhető ki. Az egyik az ún. **Római Egyezmény** fenntartással történt elfogadása hazánk részéről, amelynek hatására mértékadóvá vált az Emberi Jogok Európai Bírósága által kidolgozott büntetőügy-fogalom, amely szerint nem kizárólag az adott tagállam rendelkezései irányadóak a tekintetben, hogy valamely cselekmény szabálysértés-e. Az állam saját joga mellett a Bíróság álláspontja szerint figyelembe kell venni a jogsértés karakterét, tehát a norma jellegét és a jogsértés súlyosságát, valamint a kilátásba helyezett szankció formáját. Ezen garanciális szempontok máig hatással bírnak a jogalkotásra, ugyanakkor a fenntartásban vállaltak folytán elodázhatatlanná vált az új szabálysértési törvény megalkotása.

A másik körülmény az **Alkotmánybíróság 63/1997. (XII. 12.) határozata**. Bár az Alkotmánybíróság a korábbi döntéseiben a szabálysértésekkel csak érintőlegesen foglalkozott, ez utóbbi kikerülhetlenné tette az új kódex megalkotását, és bár vitatható módon, de állást foglalt a jogterület kettős jellege mellett is. Ezen jellegből adódóan a magyar Alkotmány alapján két úton vezették le a bírósághoz fordulás jogát. A határozathoz fűzött különvélemények és párhuzamos indokolások közül a Sólyom Lászlóé tekinthető a legnagyobb hatásúnak. A tudományos közélet, így Máthé Gábor vagy Kántás Péter szintén bírálta az egységes indokolást, amely a szervezeti és eljárásjogi szempontokat egymással összemosva végezte el az elhatárolást, és ezért az indokolás tekintetében szintén a Sólyom László véleményét tekintették irányadónak.

10. Külföldi mintavétel lehetséges módzatai

A hatályos kódex tekintetében a német, valamint a francia rendszer bírt gyakorlati hatással a jogalkotásra. A **német rendszer** hasonló utat járt be a magyarhoz, egy igazán jelentős különbséggel: a német szabálysértés miatt nem szabható ki elzárás, sőt az átváltoztatás is kivételes, mintegy a teljesítési készséget elősegítő kényszerítő eszköz. Jelentős még a jogorvoslatok rendszerének az alapos kidolgozottsága, illetve a pénzbírság mint egyetlen szankció hatékony és többértékű alkalmazása, akár a jogi személyekkel szemben is.

A **francia jogban** a kihágás bár alapvetően a büntetőjoghoz tartozik, ám a kihágásoknak két kategóriája: a rendőri és a közigazgatási különböztethető meg eltérő szabályokkal. Hosszabb kerülő után 1973-tól előbb azt garantálták, hogy a szabadságelvonással sújtható kihágásokat törvényi úton szabályozzák, majd 1993 után már sem a rendőri, sem a közigazgatási kihágás esetén nem szabható ki tényleges elzárás. Szintén a gazdasági jognak köszönhetően jelentős lehet a pénzbírság összege, azonban a bírósági eljárás mindkét típus esetén garantált.

11. A hatályos szabályozás – egy átgondolatlan koncepció

A hatályos jogot elméleti szempontból több aspektusból lehet vizsgálni. Az egyik a jogági besorolás, amelyet nehezít az anyagi és eljárási jog együttes szabályozása. A jogtudományban a helyzet kezelésére több megoldási lehetőség született, amelyek közül az egyik véglelet Szabó András képviseli, aki szerint a szabálysértési jog egésze azért büntetőjog, mert egy része az. Ma is találkozhatunk azonban olyan álláspontokkal, amelyek a büntetőjogi kötődést tagadják, és amelyek szükségszerűen egyfajta elválasztáshoz vezetnek.

A szabálysértések besorolását továbbra is nehezíti, hogy a jogszabály egy formális definíciót határoz meg, és a szankciórendszer büntetési nemei között ma is megtalálhatjuk az elzárásbüntetést, igaz minden esetben vagylagos jelleggel.

Ezen büntető anyagi és eljárási jogtól történő már-már görcsös elszakítás eredményeképpen a szabályozás jelentős egyszerűsítésre törekedett, amely azonban inkább hiányosságokat és jogalkalmazási nehézségeket szült. Mindez a bírói „jogalkotás” térnyerését eredményezte, mint

például a 2000. április 3-i álláspont ^[6], amely az analogia alkalmazásának előírásával igyekezett pótolni a jogszabály hézagait.

12. De lege ferenda javaslatok

A hatályos szabályozásból, illetve a nemzetközi tendenciákból fakadóan álláspontom szerint nem lehet kérdéses, hogy a szabálysértési jog az anyagi jogát tekintve többé nem tartozik a büntetőjogba, bár felróhatóságon alapuló jellegére és a büntetőjogi alapintézményeire tekintettel tisztán közigazgatásinak sem tekinthető. A helyzetet bonyolítja, hogy ez a kettős kötődés az anyagi és az eljárási jogot tekintve egyaránt irányadó. A kétarcúság kezelésére két elmélet

körvonalazódik, szinte már évszázadok óta: a visszaterelési, illetve az elterelési vagy kontra-visszaterelési elmélet, amelyek azonban alapvetően alapjaiban az anyagi jogra vonatkozik, bár kétségtelenül az eljárásra is kihatással bír.

A büntetőjogba történő visszaterelés nemcsak több ok, így például az úszóhatáros cselekmények miatt lehetetlen, hanem anakronizmus is lenne, amely a gyakorlati szükségszerűségeknek sem felelne meg. A jogterület anyagi egységének fenntartása nem lehet kétséges, amely miatt a továbbiakban elkerülhetetlen a büntetőjogi elemek együttes kezelése az igazgatásellenes jelleggel, ám az argumentum a maiori ad minus módszere alapján a területnek a büntetőjogi garanciákat kell adni. Mindez egybevág az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (91) 1. számú ajánlásával a közigazgatási szankciókról, amely szintén előírja nem csupán a fair eljárás követelményét, hanem a büntetőeljáráshoz hasonlatos garanciák érvényesítését.

A jogterület kettőssége ugyanakkor az anyagi mellett eljárási megosztottságot is jelent. E körben tehát a feladat egy megfelelő garanciákat nyújtó olyan rendszer kidolgozása, amely lehetővé teszi a vegyes jellegű cselekmények azonos eljárásban történő elbírálását. Az egyik megoldás a korábbi ún. rendőrbíráskodás fenntartása, amelyben közigazgatási szervek járnának el, és csupán a jogorvoslat során érvényesülne a bírói kontroll, míg a másik, a garanciális szempontokra tekintettel, a bíróságok által történő elbírálás. Egy átmeneti, harmadik megoldást képez a Máthé Gábor által javasolt különbírói szisztéma.

Mindkét rendszer mellett és ellen is több érv hozható fel, amelyeket az említett elméletek hívei már több ízben kifejtettek. Ezek közül az egyik, ha nem a legfontosabb, a gyakorlati kivitelezhetőség, amely szerint lehetetlen eleget tenni az igazságszolgáltatás bírói monopólium elvének, így szükségszerű a közigazgatási szervek hatáskörének fenntartása.

A közigazgatási büntetőbíráskodás esetében a gyakorlati szükségszerűségek mindenkor fontos szerepet játszottak, hiszen valamikor a bíróságok tehermentesítése volt a szabálysértés bevezetésének indoka, így a fentiek alapján nem kérdéses, hogy legalább első fokon közigazgatási szervnek kell eljárnia. A szabadságelvonó szankciótól megtisztított terület esetében ezután a fair eljárásra is figyelemmel első fokon teljes egészében érvényesülhetne a közigazgatási elbírálás, ám a jogorvoslati szakban már szükségszerű a bíróságok általi eljárás.

A rendszer feltételei már többé-kevésbé adottak, azonban a fenti elvek megvalósítása további módosítást igényel. A büntetőeljáráshoz hasonlóan a szabálysértési jogban szintén az emberi és az állampolgári jogok jelentik a kapcsolódódási pontot az alkotmány és az adott jogág között, amelyek körülbástyázása kardinális kérdés.

IV. AZ EREDMÉNYEK HASZNOSÍTHATÓSÁGA

Annak ellenére, hogy a munka elsősorban elmélettörténeti és jogtörténeti jellegű, az abban foglalt eredmények, illetve felvetések hasznosítása széles körben lehetséges.

A hasznosítás egyik kiemelt terepe a **jogalkotás**. A szabálysértési törvény ismételt revíziója a kézirat lezárásának időpontjában is folyamatban van. Függetlenül attól azonban, hogy az új szabálysértési törvény elkészül-e, egyes új jogintézmények megalapozása, illetve ezek problémamentes beillesztése a jelenlegi rendszerbe kizárólag akkor lehetséges, ha ismerjük a múltját a szabályozás koncepciójának. Kizárólag ekkor kerülhető el teljesen rendszeridegen jogintézmények közbeiktatása. A kodifikáció miatt az elméleti munkák mindenkor különös aktualitással bírnak, mivel „vannak »mai« témák, amelyek igazán csak történeti megközelítésben

tárthatók fel”^[7]. A dolgozat szempontjai akár a büntetési rendszer, illetve a cselekmények jellege, valamint a fórumrendszer átgondolásához is segítséget nyújthatnak.

Az Európai Unióhoz történt csatlakozással a közigazgatási büntetőjog a tagállamok eltérő jogrendszere folytán a szankcionálás egy új tárházát is jelenti, amellyel azonban a dolgozatban nem foglalkoztam. Az emberi jogi egyezményeknek történő megfelelésre részben kitértem, azonban a fejlődő gyakorlat folytán e körben mindenkor új szempontokra is figyelemmel kell lenni.

Mint az elmélettörténeti munkák nagy részénél, az eredmények másik lényeges felhasználása az **oktatás** terén képzelhető el. Ez akár a hagyományos jogi oktatásban, akár az igazgatásszervező képzés esetében lehetséges, amely utóbbi képzés keretében kiemelt szerepet kap a közigazgatási büntetőbíráskodás mint főtárgy.

Így az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 15/2006. (IV. 3.) OM rendelet az igazgatásszervező képzés esetében a törzsanyag részévé vált a közigazgatási büntetőjog oktatása, amely képzést egyes mesterképzési szakokon tovább is kell mélyíteni.

A Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán 2006/2007-es tanév óta folyik igazgatásszervező képzés, amelyben a jogszabályoknak megfelelően szintén törzsanyagként oktató a közigazgatási büntetőjog. A hatályos joganyag megértéséhez és az ismeretek elmélyítéséhez mindenképpen hozzájárul az elmélettörténet ismerete nemcsak az igazgatásszervező, de a jogászképzésben is. Erre tekintettel a közigazgatási büntetőbíráskodás alkotmányos kérdései speciális kollégiumot már 2005/2006-os tanév óta folyamatosan oktatok, amelyben a kutatási eredményeket hasznosítani lehet.

Tekintettel arra, hogy a képzésben résztvevők nagy része a jogalkalmazásban tevékenykedik, ezért mindenképpen hasznos az elméleti kérdések részletes tárgyalása. Nagy Marianna közigazgatási szankciókról írott kitűnő disszertációjában is rámutatott, hogy a jogalkalmazók munkáját mennyire téves mederbe terelheti az elméleti ismeretek hiánya ^[8]. Mindez vonatkozik a szabálysértési jogalkalmazásra is. Egy esetleges elméleti alapozás a jogszabálysövegek és a történet rövid ismertetése mellett segítheti a jogterület belső logikájának megértését, az egyes tényállások és az ügymenet ügyfélbarát, ám hatékonyabb elvégzését.

V. PUBLIKÁCIÓS LISTA

A közigazgatási büntetőbíráskodás tárgykörében megjelent publikációk

1. A közigazgatási büntetőbíráskodás kodifikálásának kezdetei In Doktoranduszok Fóruma 2004. november 4. ME ÁJK, Miskolc, 2004. 9-14. p.
2. Az Alkotmánybíróság szabálysértésekkel kapcsolatos joggyakorlata In Pásztori Bernadett – Radnai Márton szerk.: Pro Scientia Aranyérmesek VII. konferenciája. Pro Scientia Aranyérmesek Társasága, Budapest, 2004. (különíven)
3. Alkotmányos jogok garانتálása a szabálysértési eljárásban. Collega, 2005. 2. 10-14. p.
4. A közigazgatási büntetőjog elméletének meghatározó kérdései, különös tekintettel a jogterület reformjára. In Doktoranduszok Fóruma 2005. november 9. ME-ÁJK, Miskolc, 2005. 16-21. p.
5. Büntetőeljárásjogi elvek érvényesülése a közigazgatási büntetőbíráskodás során. Magyar Közigazgatás, 2006. 1. 40-50. p.
6. A szabálysértési jog fejlődése a jogintézmény létrejöttétől az első kódex megalkotásáig. In Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2006. 9-29. p.
7. Az igazságszolgáltatással kapcsolatos jogok az Európai Közösségi Jogban. Jogelméleti Szemle, 2005. 3. (2005. szeptember 22.) <http://jesz.ajk.elte.hu/arva23html>
8. A közigazgatási büntetőjog egy speciális területe: a pénzügyi jogsértések. Collega, 2006. 2-3. 75-80. p.

9. A közigazgatási büntetőbíráskodás. (Tansegédlet). 2006. december www.law.klte.hu
10. A közigazgatási büntetőjog fejlődése a német jogban. Debreceni Jogi Műhely, www.jogimuhely.hu, 2007. 1.
11. Die innere Differenzierung der Bagatellhandlungen als Charakteristikum. Debreceni Jogi Műhely, www.jogimuhely.hu, 2007. 3. (megjelenés alatt)

Egyéb publikációk

1. A választási eljárási törvény megalkotásának története. In Doktoranduszok Fóruma 2003. november 6. ME-ÁJK, Miskolc, 2004. 11-17. p.
 2. A választási rendszerek arányossága, különös tekintettel az arányosság számításának módozataira. In *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2005. 5-29. p.
 3. Az Alkotmánybíróság választási eljárásokkal kapcsolatos joggyakorlata az Alkotmány 57. § (5) bekezdése tükrében. In Pásztori Bernadett – Szatmári Alexandra szerk.: *Pro Scientia Aranyérmesek VI. konferenciája* Miskolc, Budapest, Pro Scientia Aranyérmesek Társasága, 2004. 189-195. p.
 4. A bírói jogalkotás – a jogbölcseleti gondolkodók felfogásában. *Bírák Lapja*, 2005. 1. 17-33. p. (társszerző)
 5. A bírói jogalkotás a magyar joggyakorlatban. *Bírák Lapja*, 2005. 2. 81-99. p. (társszerző)
 6. Spanyol autonóm közösségek negyedszázada. In Mező István – Wiener György: *Regionalizmus és önkormányzatiság. Gondolat – Debreceni Egyetem ÁJK*, Budapest, 2005, 93-111. p.
 7. Egy megghiúsult regionális államreform – Portugália. In Mező István – Wiener György: *Regionalizmus és önkormányzatiság. Gondolat – Debreceni Egyetem ÁJK*, Budapest, 2005, 112-130. p.
 8. A bíróságok igazgatásának kontinentális modelljei. *Bírák Lapja*, 2006. 1. 113-131. p. (társszerző)
-

- [1] „Feltűnő jelenség hogy legkiválóbb jogászaink a rendőri és a jövedéki kihágásokkal, a kihágások történetével, jogi természetével, a rendőri és a jövedéki büntetőbíráskodással és különösen a mai rendőri és jövedéki anyagi és alaki büntetőjoggal nem foglalkoznak eléggé.” [Tusnádi] Élthes Gyula: *A rendőri és jövedéki büntetőjog. Az ezeréves magyar kihágási jog története és a mai állapota*. Fővárosi Nyomda, Budapest, 1935, 576. p.
- [2] Angyal Pál: A közigazgatás-ellenesség büntetőjogi értékelése. MTA, Budapest, 1931, 3-7. p.
- [3] Máthé Gábor: Közigazgatási büntetőjog vagy "Janus-arcú" büntetőjog? *Magyar Közigazgatás*, 2001. 6. 321. p.
- [4] Máthé Gábor: Von der Übertretung bis zur Ordnungswidrigkeit – Entwicklung des Rechtsinstitutes in Ungarn –]In Máthé Gábor – Révész Tamás szerk.: *A közigazgatási büntetőbíráskodás fejlődése az utolsó 100 évben* IM, Budapest, 1986, 84. p.
- [5] „Nach alledem das Verwaltungsstrafrecht der Inbegriff derjenigen Vorschriften, durch welche die mit Förderung des öffentlichen oder Staats-Wohls beraute Staatsverwaltung im Rahmen staatsrechtlicher Ermächtigung in der Form von Rechtssätzen an die Uebertertung einer Verwaltungsvorschrift als Tatbestand eine Strafe als Verwaltungsfolge knüpft.” Goldschmidt, James: *Das Vewaltungsstrafrecht. Eine Untersuchung der Grenzgebiete zwischen Strafrecht und Vewaltungsrecht auf rechtsgeschichtlicher und rechtsvergleichender Grundlage*. Carl Heymanns Verlag, Berlin, 1902, 577. p., Magyarul lásd: Jogi enciklopédia 1980, 1491. p.
- [6] Legfelsőbb Bíróság 2000. El. II. C 1/5.
- [7] Ruszoly József: A választási bíráskodás korszerű alapvetése. In Kovács István- emlékkönyv 1991, 296. p.
- [8] Lásd Nagy Marianna: A közigazgatási jogi szankciórendszer. Osiris, Budapest, 2000, 83-84. p.